

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Сучасні пріоритети розвитку бюджетної політики держави

(тема кваліфікаційної роботи бакалавра)

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студента ІV курсу Б.С. Гончаров
(прізвище, ім'я, по батькові)

групи Ф-81а
(шифр групи)

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____
(підпис) Б.С. Гончаров
(ініціали та прізвище студента)

Керівник доцент, к.е.н _____ Л.Б. Рябушка
(посада, науковий ступінь) (підпис) (ініціали, прізвище)

Суми 2022

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему «Сучасні пріоритети розвитку бюджетної політики держави»

Гончарова Богдана Сергійовича

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Актуальність теми кваліфікаційної роботи обумовлюється тим, що даному етапі формування ефективної моделі бюджетної політики на місцевому рівні і державному рівні є запорукою розвитку та економічного зростання, результатом задоволення потреб населення. У міру розвитку України незалежної держави головним завданням бюджетної політики є підвищення активності інвестиційного середовища, модернізація національного виробництва, забезпечення соціальних стандартів, регіональний розвиток.

Мета кваліфікаційної роботи - проведення аналізу та узагальнення на його основі сучасних пріоритетів розвитку бюджетної політики держави.

Об'єкт дослідження: пріоритети бюджетної політики держави.

Предмет дослідження: бюджетна система та інструменти, важелі, підходи до аналізу пріоритетів розвитку бюджетної політики України.

Основний результат роботи: систематизовані теоретичні засади формування реалізації бюджетної політики. Досліджені наукові підходи до розуміння економічної сутності бюджетної політики. Проаналізовані показники бюджетної політики за 2017-2021 роки та сформовані стратегічні напрямки бюджетної політики держави.

Ключові слова: бюджетна політика, державний бюджет, зведений бюджет, показники бюджетної системи України.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 39 сторінках, список використаних джерел із 36 найменувань. Робота містить 8 рисунків, 9 таблиць а також 6 додатків.

Рік захисту роботи – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
доктор економічних наук, професор
Лариса Гриценко
(підпис) (ініціали, прізвище)
«02» травня 2022 р.

ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студент групи Ф-81а ННІ БІЕМ
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Гончаров Богдан Сергійович
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: Сучасні пріоритети розвитку бюджетної політики держави.

Затверджено наказом по СумДУ № 0430-VI від « 10 » червня 2022 року.

Термін здачі студентом завершеної роботи « 20 » червня 2022 р.

Вихідні дані до роботи: наукові публікації з питань бюджетної політики, закони і нормативні документи, звітність місцевих бюджетів, матеріали Міністерства фінансів України, матеріали офіційних сайтів органів державної влади у мережі Інтернет.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Пріоритети формування і реалізації бюджетної політики
2. Аналіз бюджетної політики в Україні за період 2017-2021 рр.
3. Стратегічні напрями реалізації бюджетної політики

Дата видачі завдання: « 02 » травня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____
(підпис)

Л.Б. Рябушка
(ініціали, прізвище)

Завдання прийнято до виконання « 02 » травня 2022 р. _____
(підпис) ініціали, прізвище студента)

Зміст

1	Пріоритети формування і реалізації бюджетної політики	7
2	Аналіз бюджетної політики в Україні за період 2017-2021 рр	13
3	Стратегічні напрями реалізації бюджетної політики	19
	Висновки	28
	Список використаних джерел	29
	Додаток А Наукові підходи до розуміння сутності поняття "Бюджетна політика"	32
	Додаток Б Процедура складання та розгляду Бюджетної декларації	33
	Додаток В Структура доходів зведеного бюджету 2017-2021 рр	35
	Додаток Г Систематизація підходів до розуміння економічної сутності поняття «фіскальні ризики»	36
	Додаток Д Пріоритети бюджетної політики	37
	Додаток Е Систематика показників бюджетного забезпечення	38

Вступ

Актуальність теми: На даному етапі формування бюджетної політики ця тема є досить актуальною. Адже формування ефективної моделі бюджетної політики на місцевому рівні і державному рівні є запорукою розвитку та економічного зростання, результатом задоволення потреб населення та основною метою бюджетної політики. У міру становлення України незалежною державою головним завданням є формування бюджетної політики, яка б була запорукою ефективного соціально-економічного розвитку. За часів незалежності України були запроваджені відповідні організаційно-правові засади, методичні прийоми формування державної бюджетної політики.

У проведенні бюджетної політики беруть участь всі гілки влади: законодавча, виконавча та судова. Свій внесок у процеси реформування бюджету та бюджетної політики зробило безліч науковців, окремі праці були використані в нашому дослідженні [1,4,6,8,9,11,17,22,28,29,34,35,36].

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра: є проведення аналізу та узагальнення на його основі сучасних пріоритетів розвитку бюджетної політики держави.

Для досягнення цієї мети були сформульовані та розв'язані науково-практичні завдання:

- систематизувати теоретичні засади формування і реалізації бюджетної політики;
- дослідити наукові підходи до розуміння економічної сутності бюджетної політики;
- розкрити роль і значення бюджетної політики в загальній системі державного регулювання;
- систематизувати фактори впливу на оцінку ефективності бюджетної політики держави;
- проаналізувати показники бюджетної політики за 2017-2021 роки.

– дослідити стратегічні напрями реалізації бюджетної політики.

Об’єкт дослідження: пріоритети бюджетної політики держави.

Предмет дослідження: бюджетна система та інструменти, важелі, підходи до аналізу пріоритетів розвитку бюджетної політики України.

У ході дослідження були використані такі методи дослідження, як: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, та також економіко-математичні методи.

Інформаційною базою є наукові публікації з питань бюджетної політики, закони і нормативні документи, звітність місцевих бюджетів, матеріали Міністерства фінансів України, матеріали офіційних сайтів органів державної влади у мережі Інтернет.

1 Пріоритети формування і реалізації бюджетної політики

Бюджетна політика — це складне явище, таке як регулювання державного управління та економічних і соціальних процесів у країні. Загалом бюджетна політика охоплює всі сфери діяльності країни. Держава через свій бюджет впливає на соціально-економічний розвиток регіону та бюджетну стабільність усієї країни. Інструмент державного регулювання економіки, який забезпечує виконання певних функцій, покладених на державу суспільством – бюджетна політика [7].

Важливим інструментом впливу на розвиток в економічній та соціальній сферах є бюджетна політика. За її допомогою держава розподіляє та перерозподіляє ВВП, що впливає на формування виробничих структур, економічні результати та соціальні перетворення. В умовах перехідної економіки значно посилилася роль бюджетної політики в економічному зростанні, яка стала основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів.

Уніфікованої методики пояснення змісту бюджетної політики в економічній літературі немає, а вітчизняними вченими запропоновано різні концептуальні підходи, як показано в (Додатку А).

Таким чином, узагальнюючи спектр існуючих інтерпретацій визначення поняття «бюджетна політика», ми розглядаємо бюджетну політику як сукупність прийомів і методів бюджетного коригування, які служать важелями впливу на економічні, соціальні та стратегічні цілі та забезпечують формування та формування цільової діяльності щодо використання публічних фінансових ресурсів.

Окремі стадії бюджетного процесу, бюджетний кодекс України та Закон України «Про Регламент Верховної Ради» є нероздільним. По-перше, йдеться про процес складання та затвердження бюджетної декларації. Питання про прийняття бюджетної декларації порядкується статтею 33 в бюджетному кодексі. Бюджетний кодекс визначає процедуру підготовки бюджетної декларації та аспекти, що стосуються змісту його як окремого документа. Щодо законодавчої процедури

розгляду бюджетних декларацій, то він міститься у статті 152 Закону України « Про Регламент Верховної Ради України». (Додаток Б)[10,31,].

Ефективність бюджетної політики розглядається з точки зору виконання національного бюджету та впливу на соціально-економічний стан країни, характеризується такими показниками, як динаміка ВВП, обсяг виробництва, рівень цін, рівень зайнятості тощо. Процес забезпечення ефективності бюджетної політики є складним і вимагає значних зусиль. Важливою умовою покращення економічного становища та подальшого розвитку країни є ефективна бюджетна політика. При формуванні бюджетної політики необхідно враховувати перспективне планування економічного та соціального розвитку держави та адміністративних одиниць.

У середньостроковому періоді зусилля Уряду були спрямовані на підтримку макроекономічної стабільності, спонукання економіки щоб подолати негативні наслідки, спричинені карантинними заходами для того щоб не виникав і не поширювався COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, виконання завдань спрямованих, зокрема, на:

- стимулювання малого і середнього бізнесу.
- посилення обороноздатності і безпеки держави.
- розвиток агропромислового комплексу.
- формування чистого та безпечного довкілля,
- розвиток адміністративних послуг та їх цифровізацію, інформатизацію суспільства, сприяння розвитку ІТ-бізнесу,
- посилення енергонезалежності;
- створення надійної та бездоганної системи для реалізації соціальної підтримки та пенсійного забезпечення населення;
- розвиток системи соціального захисту ветеранів війни;
- забезпечення якісної, сучасної і доступної середньої освіти, розбудову безпечної та інклюзивної системи освіти, створення новітньої системи професійної освіти та забезпечення якості вищої освіти;
- до основних медичних послуг надати доступ;

- підвищення рівня прозорості в управлінні державними фінансами[3].

Бюджетна політика була спрямована на зниження рівня збільшеного дефіциту держбюджету у 2020 році з метою забезпечення фінансовими ресурсами заходів з протидії COVID-19 до рівня, зазначеного у бюджетне законодавство[3].

Ефективність бюджетної політики впливають внутрішні та зовнішні фактори [7,20,24]. До зовнішніх факторів належать: залежність країни від економічних зв'язків з іншими країнами, власний досвід країни, інтеграція у світову економічну систему, залежність економічних відносин з іншими країнами від імпорту та експорту, ступінь інтеграції економіки країни в світова економічна система, а також кредитні відносини з іншими країнами та міжнародними фінансовими установами.

Стан економічного розвитку, соціальна сфера, організація грошового обігу, стабільність валюти, стан кредитного розвитку, чинне законодавство, зміни : є факторами, що впливають на формування бюджетної політики. Необхідно забезпечити національну обороноздатність країни, підтримувати внутрішні правопорядку, покращення якості державного управління, посилення законодавчої, виконавчої та судової влади.

У контексті даного дослідження структуру та логічну схему бюджетної політики в системі соціально-економічного розвитку наведено на рисунку 1.

Важливим завданням бюджетної політики є створення стабільної бази оподаткування на основі створення сприятливих умов для ведення бізнесу. Бюджетна політика має базуватися на принципі передбачуваного рівня податкового навантаження. Податкове навантаження безпосередньо впливає на прийняття фінансових рішень, інвестування та здійснення інноваційної діяльності підприємств. Оподаткування впливає на прибутковість бізнесу. Коли компанія прагне збільшити свій чистий прибуток, менеджери намагаються зменшити вплив податку і, якщо можливо, відповідно змінити діяльність компанії.

Рисунок 1 – Бюджетна політика в загальній системі державного регулювання [33].

Це визначає вплив податку на господарську діяльність підприємства. Якщо оподаткування перевищує певний допустимий рівень залежно від економічної ефективності бізнесу, форми власності та ставки податку, то розвиток припиняється.

Бюджетна політика є важливим важелем впливу на процес соціально-економічного розвитку країни. Бюджетна політика спрямована на оптимізацію створення доходів бюджету та використання державних фінансових ресурсів, управління бюджетним дефіцитом і державним боргом, координацію національних і місцевих інтересів у міжбюджетних відносинах, покращення державних інвестицій в економіку, забезпечення соціально справедливого національного доходу.

Для забезпечення стійкого економічного зростання рекомендується застосовувати та практиці принципи бюджетної політики в процесі економічного розвитку країни.

Крім того, важливими є також принципи формування бюджетної політики з урахуванням передбачуваності податкової політики. Бюджетна політика має бути сформульована відповідно до середньострокових пріоритетів економічного розвитку, визначених національним законодавством. Бюджет є основою для досягнення національного розвитку. Важливою складовою бюджетної політики є наявність, прозорість та доступність інформації про формування та використання коштів. Виконання бюджету слід активно планувати, виконувати та оцінювати. Як генеральний план, бюджет має бути повністю виконаний з максимальною ефективністю. При цьому ефективний розподіл бюджетних коштів повинен мати певну ліквідність.

Середньострокові прогнози та планування мають базуватися на довгостроковій стійкості, завчасно визначати та оцінювати бюджетні ризики, виважено ставитися до них, враховувати всі можливі наслідки, спиратися на досвід попередніх періодів та враховувати поточну ситуацію.

Умовою стабільного економічного розвитку є соціальний добробут усіх громадян, що є важливою складовою сучасної економіки. Тому соціально

орієнтована економіка є найкращим варіантом для розвитку ефективності та динамізму, оскільки вона постійно вдосконалюється разом із зростаючими запитами суспільства. Критерієм оцінки бюджетної політики є визначення її ефективності. Серед безпосередніх критеріїв – виконання за плановими показниками бюджетних доходів і видатків, темпи зростання доходів і видатків бюджету, розміри та динаміка змін бюджетного дефіциту та державного боргу. Для визначення ефективності бюджетної політики також використовуються показники зростання ВВП, внутрішнього споживання, рівня безробіття для збільшення фонду оплати праці та підвищення соціальних стандартів. Вплив бюджетної політики на національну економіку виправдовує використання макроекономічних показників.

Реалізація бюджетної політики здійснюється через бюджетний механізм, який включає комплекс інструментів: основний орган бюджетного процесу, бюджетний план, бюджетні норми і нормативи, доходи і видатки бюджету, бюджетний контроль. Ця система методів, засобів і засобів повинна вирішувати соціально-економічні проблеми і створювати сприятливі умови для розвитку суспільства.

За допомогою бюджету здійснити перерозподіл валового внутрішнього продукту для забезпечення соціальної рівності та створення сприятливого соціального клімату в країні. Визначено альтернативні підходи до вирішення проблем соціально-економічного розвитку країни за допомогою бюджетного планування – важливого інструменту підвищення ефективності бюджетних витрат у всіх аспектах соціально-економічного розвитку. При цьому бюджетні норми і нормативи визначають мінімальні витрати на забезпечення соціально-економічного розвитку на душу населення, забезпечують рівні права для всього населення на здобуття певної освіти, медичної допомоги та культурних послуг. Тобто від доходів країни залежить соціально-економічний розвиток країни та рівень життя людей.

Державні витрати ефективні, коли вони стимулюють економічне зростання та покращують сукупний попит і споживання. Держава через бюджетні витрати впливає на доходи та рівень життя мешканців. Таким чином, держава також

впливає на перерозподільний процес. Виявлення порушень цільового використання бюджетних коштів у бюджетному механізмі забезпечує державний бюджетний контроль та сприяє ефективному, своєчасному та належному фінансуванню державних потреб. Національне бюджетне регулювання забезпечує реалізацію цілей національної бюджетної політики, нормальне виконання функцій держави, покращення бюджетних та економічних показників, збільшення бюджетних видатків та ефективності використання.

2 Аналіз бюджетної політики в Україні за період 2017-2021 рр.

Забезпечення стабільного зростання національної економіки та якості життя є однією з головних цілей будь-якого суспільства. Важливим аспектом цього є ефективність управління державними фінансами, що вимагає реалізації комплексу пріоритетів бюджетної політики на всіх рівнях національної системи господарювання, заснованих на прямому та непрямому впливі на всі сфери економічної діяльності.

Пандемія Covid-19, непередбачувана глобальна гостра респіраторна хвороба, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, внесла зміни в соціально-економічне життя. Уряди більшої частини світу вжили надзвичайних заходів у сфері охорони здоров'я, серйозно обмеживши соціальну взаємодію, економічну діяльність та ізолюючи людей для боротьби з поширенням коронавірусу. Це справило глибокий вплив на підприємства та домогосподарства, створюючи невизначеність та нову хвилю криз, зниження темпів зростання ВВП, підвищення рівня безробіття та зниження реальних доходів населення. На тлі цих проблем українська економіка також страждає від серйозних дисбалансів, які продовжують зростати і потребують системної оцінки для визначення можливості їх подолання[3].

Проаналізуємо основні макроекономічні показники України за останні роки (табл. 2).

Таблиця 2.1 Динаміка макроекономічних показників України за період 2017-2021 років [21,20,14].

Позначення	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Номінальний ВВП, млрд.грн.	2982,9	3558,7	3974,5	4194,1	5459,5
Експорт товарів та послуг Млрд.грн.	1430,2	1608,8	1636,4	4637,3	2224,7
Експорт товарів та послуг % ВВП	47,9	45,2	41,2	39	40,7
Імпортування товарів та послуг Млрд.грн.	1618,7	1914,8	1947,5	1681,5	2286
Імпортування товарів та послуг % ВВП	54,3	53,8	49	40,1	41,9
Індекс споживчих цін	113,7	109,8	104,1	105	100,6
Мінімальна заробітна плата на кінець року . грн	3200	3723	4173	4723	6500
Індекс реальної заробітної плати . %	118,9	109,7	111,4	110,2	107,4

Динамічний аналіз відношення бюджетних показників до ВВП показував його розвиток. За останні 5 років ця цифра зросла в 1,8 раза при середньорічному прирості 10%. Однак зростання ВВП у 2020 році склало лише 5,5% порівняно з попереднім роком через жорсткі карантинні заходи, особливо уповільнення зростання в промисловості, торгівлі та сільському господарстві.

Однак через старіння країни та імміграцію населення скоротилося на 4 мільйони. Якщо порівняти зростання ВВП на душу населення у 2020 році з європейськими країнами, то Україна посідає одне з останніх місць.

Експорт товарів і послуг поступово збільшувався з 2017 по 2021 рр., але його частка у ВВП була нестабільною. Глобальна пандемія, викликана респіраторне захворювання Covid-19.

Хоча мінімальна зарплата в Україні збільшується в 2017-2021 роках, у 2021 році вона становитиме 6500 грн. З кожним місяцем його реальний рівень знижується через інфляцію. Незважаючи на те, що за 5 років заробітна плата зросла в 2 разів, купівельна спроможність населення майже така ж, як і 5 років тому.

У структурі доходів державного бюджету традиційно найбільшу частку займали податкові надходження таблиця 2.2 (Додаток В).

Таблиця 2.2 Структура доходів зведеного бюджету України до ВВП % 2017-2021 років[15].

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Середнє значення
Податкові надходження, млрд.грн	27,76	27,71	26,92	27,1	26,62	27,22
Неподаткові надходження млрд.грн	5,1	5,41	5,35	5,58	3,7	5,04
Доходи від операцій с капіталом млрд.грн	0,07	0,07	0,07	0,08	0,06	0,07
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав , міжнародних організацій , донорських установ млрд.грн	0,05	0,04	0,02	0,02	0,02	0,03
Цільові фонди млрд.грн	1,01	0,02	0,05	0,01	0,01	0,22
Усього млрд.грн	34,09	33,27	32,44	32,82	30,44	32,61

Податкові надходження в 2017 році становлять 27,76 % а у 2021 році цей показник становив 26,62% [19], що нижче за попередній періоди. Неподаткові надходження в 2017р. – 5,1 %, але за 5 років цей показник знизився до 3,7%. Якщо подивимось на показник Цільові фонди в 2017 р. – 1,01% , а вже на 2021 рік становить 0,01 %. Це все пов'язано з діями та заходами уряду щодо стримування поширення гострої респіраторної хвороби Covid-19, жорсткими карантинними заходами, що призвели до часткового призупинення. обмежуються операції на транспортному сполученні, виробничих зонах і зонах обслуговування, що призводить до зниження виробництва товарів і послуг.

Підприємства, орієнтовані на кінцеві споживчі товари та виробництво споживчих товарів, частково втратили попит на свою продукцію та послуги. Як

наслідок, індекс реальної заробітної плати впав, і як наслідок, суттєво впали надходження до бюджету. Пріоритетними напрямками витрат на 2021 рік залишаються: соціальний захист, виплата відсотків по боргах та охорона здоров'я, що особливо актуально в умовах глобальної пандемії, оскільки значна частина бюджету спрямовується на закупівлю ліків та медичних товарів та допомогу бізнесу на виплати працівникам у спец розіграші . Перший вид платників єдиного податку звільняється від сплати протягом певного строку, а податкові борги деяких платників списуються[20].

Дивлячись на вище сказане, як основна форма національної політики бюджетна політика вирішує подвійні завдання забезпечення нормального функціонування бюджетної системи країни та регулювання соціально-економічного процесу. Перерозподіл ВВП на різних рівнях , визначає роль держави в регулюванні соціально-економічного розвитку. Статистичні данні таблиці 3 показує, що витрати на соціальне та соціальне страхування становлять найбільшу частку у ВВП, в межах від 9,9% до 7,2%.

Таблиця 2.3 – Структура видатків зведеного бюджету України у ВВП,% 2017-2021 років[25].

Функціональна класифікація	2017р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Середнє значення
Загальнодержавні функції	5,57	5,38	5,11	4,88	4,62	5,11
Оборона	2,49	2,72	2,68	2,86	2,33	2,61
Громадський порядок	2,96	3,31	3,55	3,8	3,22	3,36
Економічна діяльність	3,44	3,95	3,87	6,26	5,37	4,57
Охорона навколишнього середовища	0,24	0,23	0,24	0,21	0,19	0,22
Житлово-комунальне господарство	0,90	0,85	0,86	0,76	1,04	0,88
Охорона здоров'я	3,42	3,25	3,22	4,18	3,72	3,55
Духовний та фізичний розвиток	0,81	0,81	0,79	0,75	0,79	0,79
Освіта	5,96	5,9	6	6,01	5,73	5,92
Соціальний захист та соціальне забезпечення	9,57	8,69	8,09	8,26	6,72	8,26
Всього	35,43	35,12	34,47	38,03	33,78	35,36

Мінімальну частину займають видатки на охорона навколишнього середовища , які за 5 років становлять 0,22%. Витрати на державні функції в середньому становлять 5,11%, оборону – 2,61%, за період – громадський порядок, безпека та правосуддя – не більше 3,36%, на соціальний захист та соціальне забезпечення в середньому видатки склали 8,28%, економічну діяльність – 4,57%, Житлово-комунальне господарство середнє значення якого дорівнює 0,88%; на духовний та фізичний розвиток - 0,79%; відповідно охорону здоров'я – 3,55 %; на освіту – 5,92%. За період 5 років середнє значення ВВП дорівнює 35,36%. В 2017-2021 роки змінюються пріоритети бюджетної політики яка відбувалась між видатками які ми аналізуємо. Проаналізуємо відношення показників бюджету до ВВП за останні роки (табл 2.4)

Таблиця 2.4 Відношення показників зведеного бюджету України до ВВП 2017-2021 років[24,25,26,13].

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Доходи бюджету. млрд.грн	1016,7	1184,2	1289,7	1376,6	1662,2
Доходи бюджету % ВВП	34,08	33,27	32,44	32,82	30,44
Видатки млрд.грн	1056,7	1250,1	1370,1	1595,2	1844,3
Видатки % ВВП	35,42	35,12	34,47	38,03	33,78
Дефіцит млрд.грн	42,1	67,7	84,3	223,9	186,9
Дефіцит % ВВП	1,41	1,90	2,12	5,33	3,42
Державний борг млрд.грн	2141,6	2168,6	1998,2	2551,9	2671,8
Державний борг % ВВП	71,8	60,9	50,3	60,8	48,9
ВВП млрд.грн	2982,9	3558,7	3974,5	4194,1	5459,5

Доходи бюджету за останні 5 років зросли в 1,6 разів . А у відсотковому відношенні до ВВП зменшились на 3,64%. Видатки в 2017 році ставлять 1056,7 млрд.грн, а дивлячись на 2021 рік можливо побачити збільшення на 787,6 млрд.грн. Також бачимо що за 5 років дефіцит бюджету зріс на 144,8 млрд.грн. А державний борг на 2017 рік становить 71,8% від ВВП , 2021 року знизився до 48,9 % від ВВП.

Візуалізація розвитку бюджетних показників за період 2017-2021 років представлена на рисунку 2 .

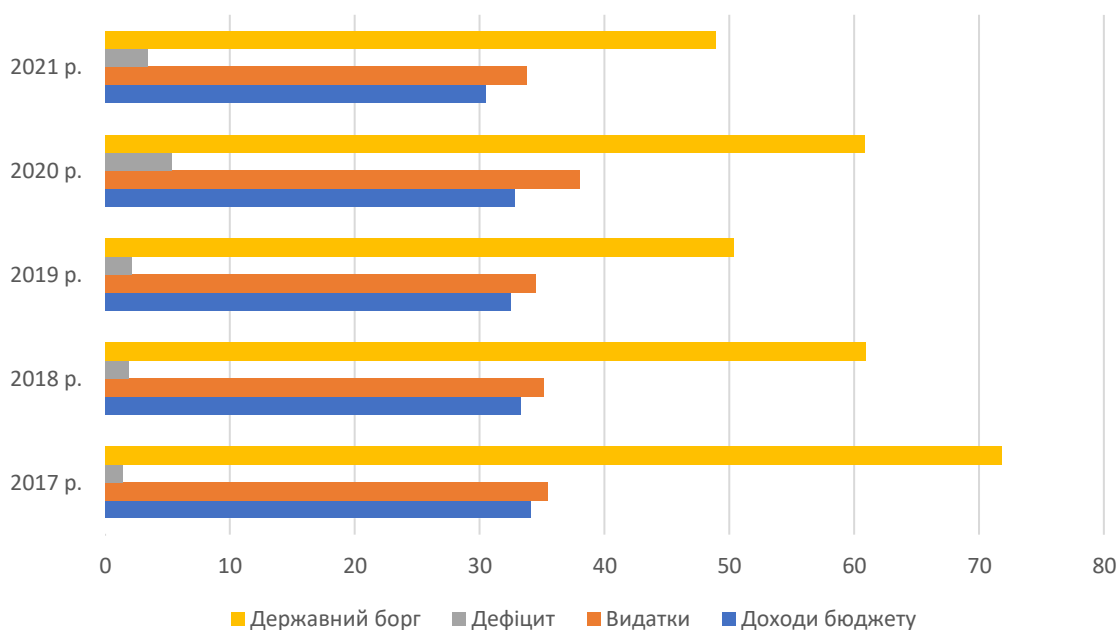

Рисунок 2 .Відношення показників зведеного бюджету до ВВП за 2017-2021 років[13,26,24,25].

Можливо зрозуміти що найбільшу питому вагу у відношенні ВВП займає державний борг . Тому дослідженню і аналізу державного боргу в останні роки науковці і практики приділяють велику увагу

Окрему увагу як міжнародні, так і національні експерти приділяють борговим фіскальним ризикам і детально класифікують їх за такими ознаками:

- фактор ризику ;
- можливість їх кількісної оцінки;
- рівень ризику;
- суб'єкт ризику;
- суб'єкт управління ризиком; прояв ризику [32,12].

Найпоширеніша класифікація боргових фіскальних ризиків за джерелом виникнення .(Додаток Г)

Тому, узагальнюючи сучасні тенденції в українській бюджетній політиці, слід акцентувати увагу на наступних пріоритетах її розвитку: - бюджетна політика України в останні роки зосереджена переважно на вирішенні соціальних проблем, які вирішуються шляхом збільшення номінальних доходів і є непослідовними; -

державна бюджетна політика результатом має бути підвищення платоспроможного попиту громадян. Реалізація бюджетної політики потребує репозиціонування, щоб закласти основу підвищення економіки, що буде основою для підняття соціального рівня населення.

Для удосконалення напряму бюджетної політики треба забезпечити збалансованість національним фінансовим ресурсам, у тому числі підтримання дефіциту державного бюджету на економічно безпечному рівні. Основи національного розвитку, шляхом подальшого удосконалення податкової системи, зменшення адміністративних перешкод для розвитку підприємств, платникам податків змінити навантаження, створення сприятливих умов для підприємств - покращення управління державним боргом та оптимізація структури державного боргу шляхом ефективного управління ризиками. Крім того, основними пріоритетами бюджетної політики в короткостроковій перспективі має стати відновлення фінансового становища суб'єктів господарювання, щоб забезпечити оптимальний курс валют та покращити інвестиційний клімат в країні, покращення взаємовідносин між усіма рівнями влади в бюджетному процесі, забезпечити оптимальну міцність економічного, фінансового та інвестиційного характеру.

3 Стратегічні напрями реалізації бюджетної політики

На період до 2030 року стратегічні напрями бюджетної політики базуються на положеннях Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Цілей сталого розвитку України .Стратегії економічної безпеки України до 2025 року, національна економічна стратегія 2022-2030 року, плани відносин з міжнародними організаціями, а також Україною та ЄС . Є встановлення однією із складових глибокої торгівельної зони з ЄС. Національний план економічного стимулювання для подолання негативних наслідків, обмежувальних заходів для запобігання

поширенню COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 – 2022 роки(Додаток Д)[4].

Для прогнозування бюджетної політики на 2022-2025рр. ,зробимо аналіз бюджетних показників за 2017-2021 роки (Додаток Е таблиця Е.1).

Таблиця 3.1. Аналіз показників бюджетної стійкості зведеного бюджету за доходами за період 2017-2021рр.

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Показник бюджетного покриття	0,962	0,947	0,941	0,863	0,901
Коефіцієнт Автомномії доходів	0,998	0,999	0,999	0,999	0,999
Показник забезпечення соціальних видатків	3,631	3,938	4,129	4,137	4,683
Показник бюджетної результативності	23879,481	27944,269	30599,758	32855,885	39976,977

Знаючи нормативне значення показників можемо зробити висновки, що показник бюджетного покриття не відповідає нормативному значенню за період 2017-2021 років(Додаток Е таблиця Е.2). А коефіцієнт автономії доходів $\geq 0,5$. Інші показники йдуть на збільшення що відповідає нормативному значенню .Для візуалізації можемо подивитись на графік бюджетної стійкості за доходами.

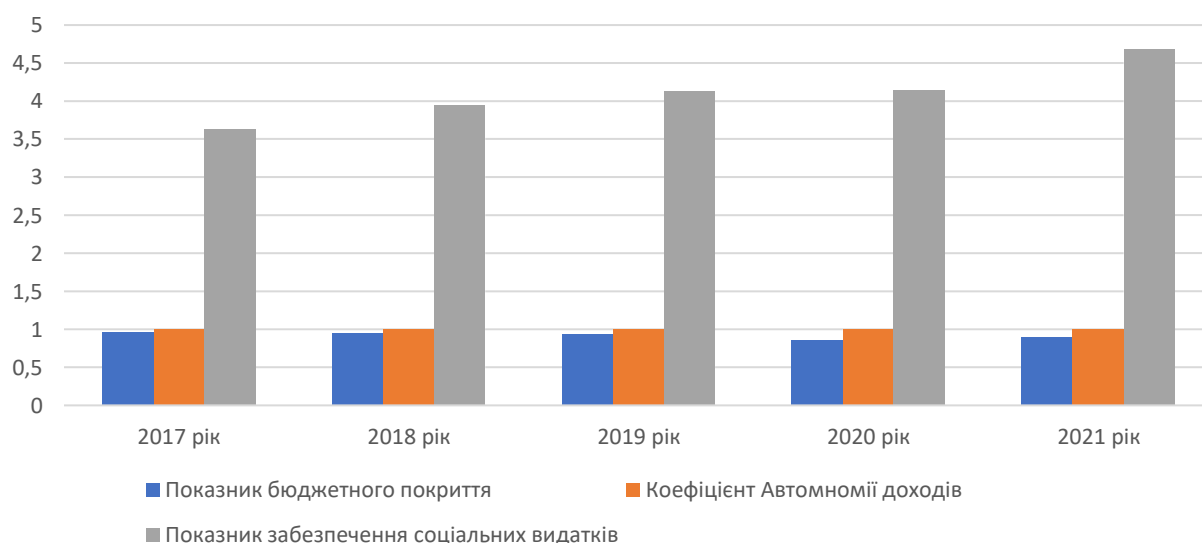

Рисунок 3.1 Аналіз показників бюджетної стійкості зведеного бюджету за доходами за період 2017-2021рр.

В наступній таблиці 3.2 зображено податкову самостійність за 2017-2021 роки. В нормативному значенню ці показники повинні показувати збільшення .

Таблиця 3.2 Податкова самостійність зведеного бюджету за 2017-2021 років

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Частка місцевих податків і зборів у структурі надходжень	0,966	0,996	0,995	0,996	0,996
Коефіцієнт податкової самостійності	0,814	0,833	0,830	0,826	0,875
Індекс податкової спроможності	0,166	0,133	0,107	0,088	0,063

Як бачимо частка місцевих податків і зборів у структурі надходжень майже не змінюється , а коефіцієнт податкової самостійності в порівнянні з 2017 рік по 2021 рік піднявся на 0,061 . Індекс податкової спроможності знизився на 0,103 в порівнянні з 2017 по 2021 рік, дуже гарно це зображено на рисунку 3.2.

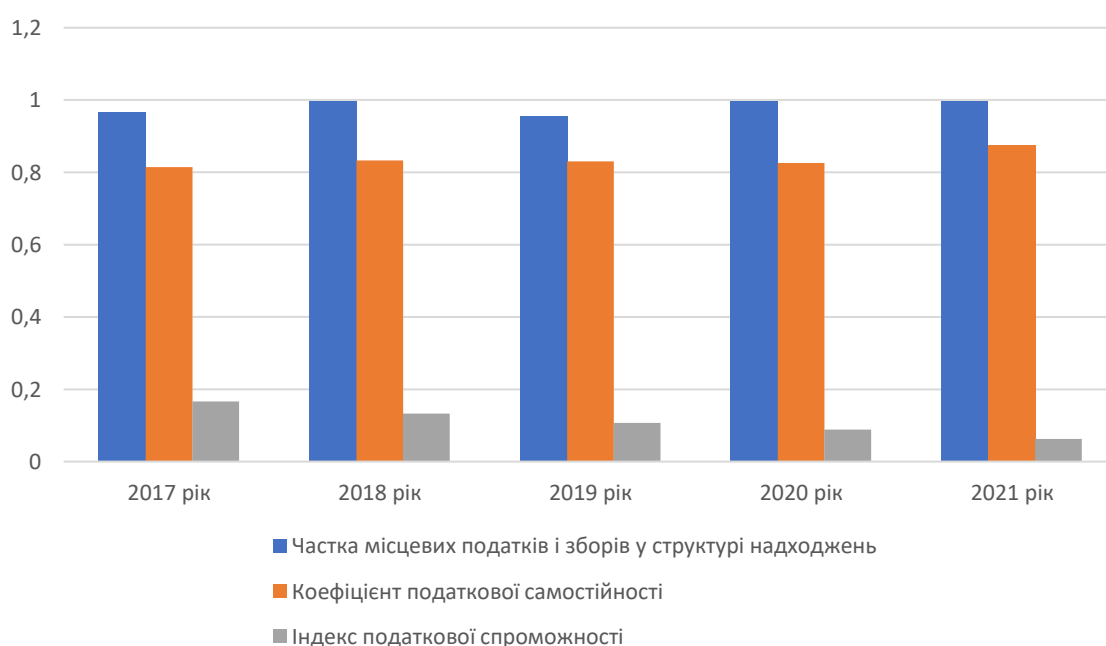

Рисунок 3.2 Податкова самостійність зведеного бюджету за 2017-2021 років

Наступним кроком ми розглянемо бюджетну стійкість за видатками 2017-2021 років.

Таблиця 3.3 Бюджетна стійкість зведеного бюджету за видатками 2017-2021 років.

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Коефіцієнт фінансової залежності	1,039	1,056	1,062	1,159	1,110
Показник бюджетної забезпеченості населення	24818,222	29499,141	32505,647	38073,740	44357,328
Коефіцієнт автономії за видатками	0,961	0,946	0,941	0,862	0,901

Коефіцієнт фінансової залежності в нормативному значенні повинні перевищувати значення 2 , показник бюджетної забезпеченості населення збільшився в порівнянні з 2017 році на 19539,106 . Коефіцієнт автономії за видатками не відповідають нормативному значенню , це все зображено на рисунку 3.3.

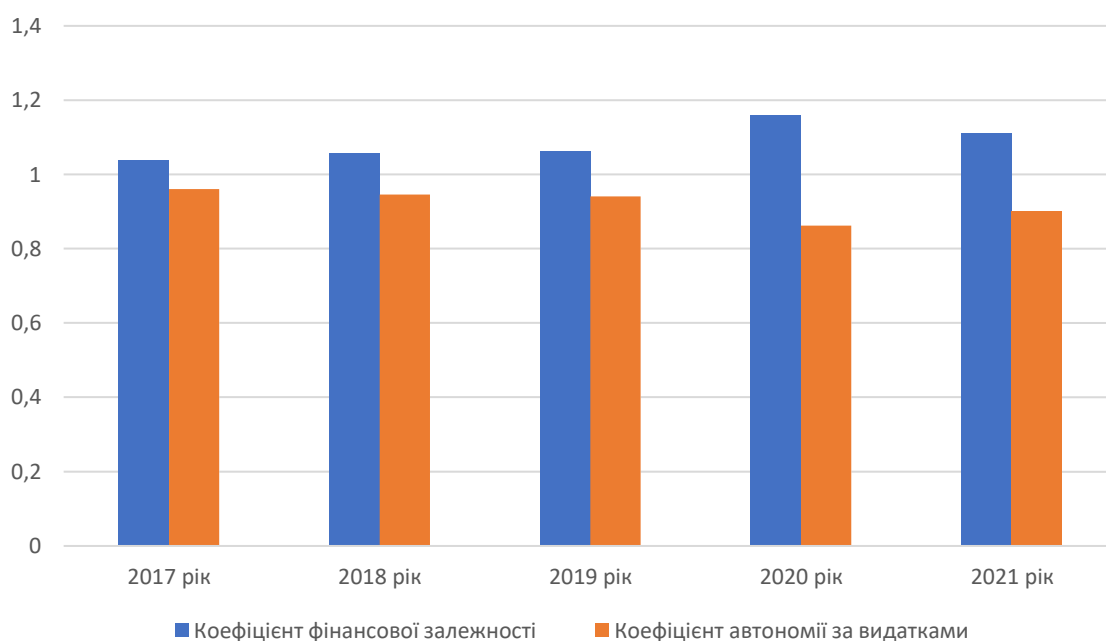

Рисунок 3.3 Бюджетна стійкість зведеного бюджету за видатками 2017-2021 років.

Дивлячись на таблицю 3.4 можна побачити бюджетну стійкість за трансфертами 2017-2021 років

Таблиця 3.4 Бюджетна стійкість зведеного бюджету за трансфертами 2017-2021 років.

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Коефіцієнт трансфертної залежності за доходами	0,002	0,001	0,001	0,001	0,001
Коефіцієнт трансфертної залежності за видатками	0,044	0,042	0,061	0,084	0,064
Частка дотацій в бюджеті	0,002	0,001	0,001	0,001	0,001
Частка субвенцій в бюджеті	0,0001	0,0001	0,000002	0,000002	0,0009
Трансферти на душу населення	38,309	36,786	28,095	28,067	31,888

Коефіцієнт трансфертної залежності за доходами відповідає нормі йде на зменшення , але коефіцієнт трансфертної залежності за видатками не відповідає нормативному значенню . Частка дотацій і субвенції також не є нормою . Це можемо побачити на рисунку 3.4.

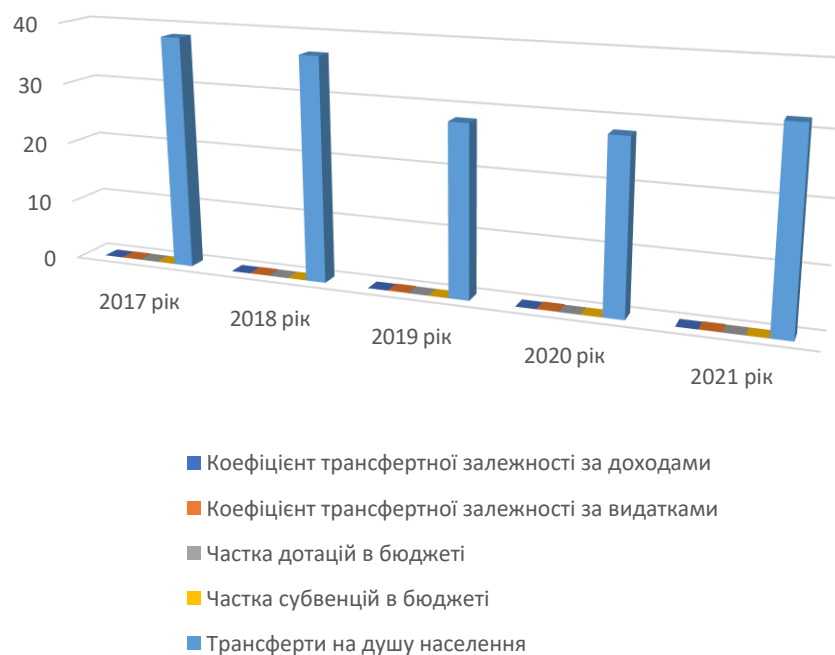

Рисунок 3.4 Бюджетна стійкість зведеного бюджету за трансфертами 2017-2021 років.

Таблиця 3.5 Бюджетна стійкість зведеного бюджету за боргом/дефіцитом 2017-2021 років.

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Коефіцієнт загального боргу	1,399	1,185	0,903	1,108	0,942
Граничний розмір боргу	2,110	1,834	1,551	1,855	1,609
Коефіцієнт обслуговування боргу	0,110	0,099	0,094	0,089	0,093
Частка дефіциту в доходах бюджету без урахування фінансової допомоги	0,041	0,057	0,065	0,163	0,113
Коефіцієнт покриття дефіциту бюджету за рахунок позик	32,665	20,611	13,748	6,783	8,348
Коефіцієнт вартості використання залучених коштів	0,081	0,084	0,104	0,080	0,099
Коефіцієнт фінансової незалежності бюджету від залучених джерел фінансування	0,739	0,848	1,113	0,906	1,065
Коефіцієнт фінансування видатків за рахунок залучених коштів	0,002	0,001	0,003	0,003	0,002

Коефіцієнт загального боргу в порівнянні з 2017 роком зменшився на 0,457, граничний борг за 5 років зменшився на 0,501 що відповідає нормі . Суттєвим зміненням є коефіцієнт покриття дефіциту бюджету за рахунок позик змінилися за 5 років в 3,9 разів . Це наглядно показано на рисунку 3.5

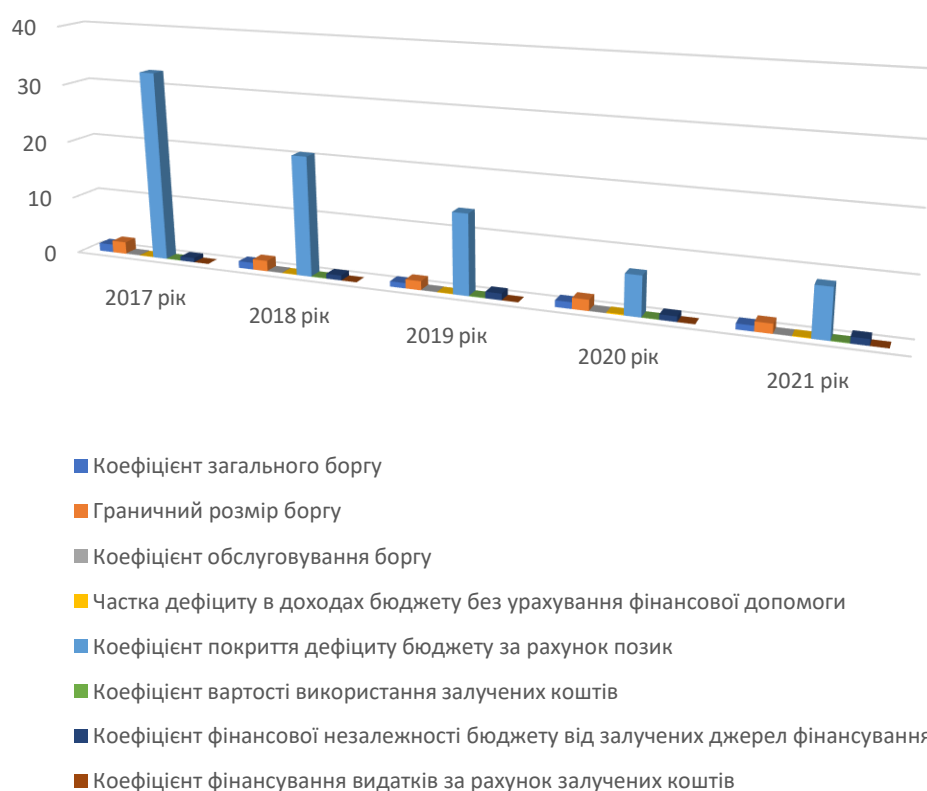

Рисунок 3.5 Бюджетна стійкість зведеного бюджету за боргом/дефіцитом 2017-2021 років.

Треба зазначити, в наступному дослідженні є економічна необхідність в прогнозуванні саме основні макроекономічні показники, які показують взаємозв'язок пріоритетів бюджетної політики.

Враховуючи, що міністерство фінансів та Кабінет міністрів України в Бюджетні декларації обов'язково планує бюджетні показники на 1 рік і прогнозує на 2 роки вперед ілюстрація макропараметрів на 2022-2024 роки представлена на рисунку 3.6.

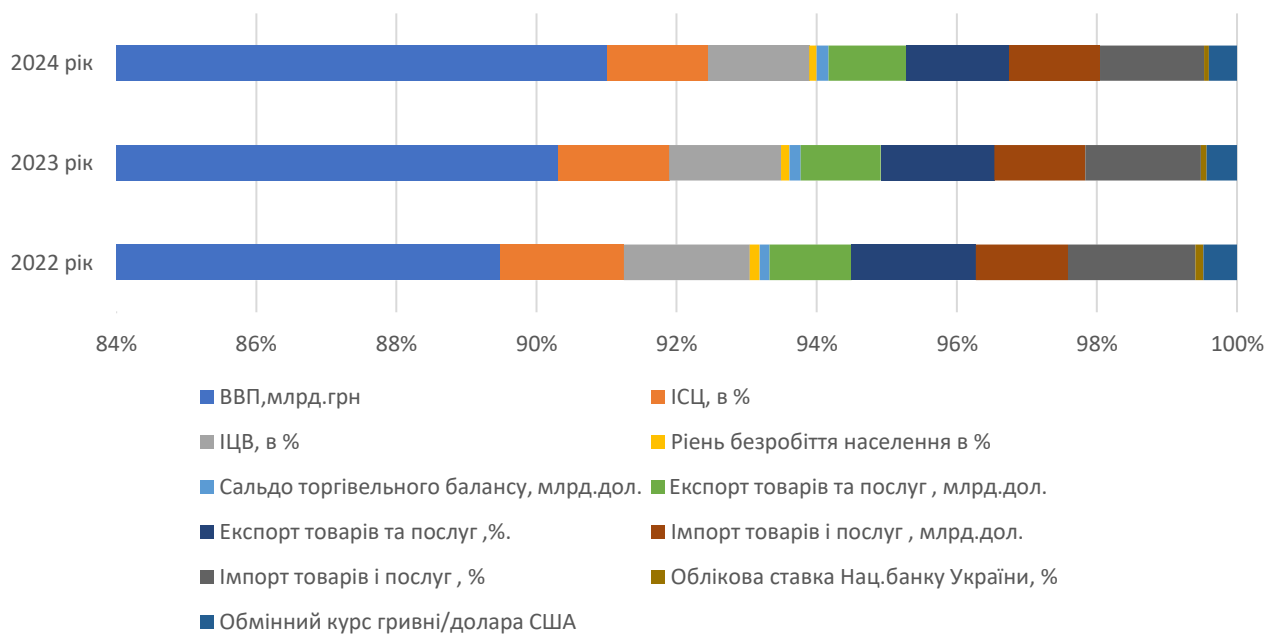

Рисунок 3.6 Прогноз макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2022 – 2024 роки

Після трьох місяців масштабної війни Росії проти України наша країна стоїть перед проблемою ефективного перерозподілу обмежених бюджетних коштів у сфері бюджетної політики. Тому мій прогноз базується на теперішньому становищі нашої держави. Основним інструментом управління сьогодні є резервний фонд державного бюджету. Верховна Рада України проголосувала за перегляд

державного бюджету України з метою збільшення його кількості. Відповідно до свого розпорядження уряд регулярно виділяє кошти з резервного фонду, переважно на потреби Міноборони та МВС. Підтримка безробітних і внутрішньо переміщених осіб та відновлення звільнених територій також стали важливими напрямками витрат.

Верховна Рада ухвалила Закон України від 21 квітня 2022 року № 2218-IX 1 «Про внесення змін до Закону України про Державний бюджет України на 2022 рік». Закон збільшує «резервний фонд» національного бюджету за планом видатків загального фонду UAE Union Bank на 200 мільярдів за рахунок збільшення обсягу державних запозичень[18].

При цьому додаткові кошти з Резервного фонду державного бюджету спрямовуються на здійснення заходів із забезпечення безпеки та оборони, а також фінансову підтримку внутрішньо переміщених осіб. Загалом, закон дозволить акумулювати значні кошти з резервного фонду державного бюджету, які швидко спрямовуватимуться на забезпечення потреб секторів безпеки та оборони для відсічі широкомасштабної збройної агресії проти України, а також на вирішення нагальних питань. підтримка внутрішньо переміщених осіб[27].

Для забезпечення належного фінансування бюджетних витрат Україна веде інтенсивні переговори з міжнародними партнерами щодо залучення фінансової допомоги. Президент України Володимир Зеленський взяв участь у весняних засіданнях Міжнародного валютного фонду та Світового банку (18-25 квітня 2022 року, Вашингтон, США), взяли участь міністри фінансів G20 та керівники центральних банків. У своїй онлайн-промові він зазначив, що Україні потрібна підтримка до 7 мільярдів доларів. Щомісяця прем'єр-міністр Денніс Шмігаль каже, що для покриття дефіциту бюджету потрібно до 5 мільярдів доларів. США щомісяця. Міністр фінансів України разом із представниками НБУ взяв участь у засіданнях Міжнародного валютно-фінансового комітету, які також проходили в рамках цього міжнародного заходу. 5 мільярдів доларів на гуманітарні та цивільні потреби під час зустрічей з директором-розпорядником МВФ Крісталіною Георгієвою, президентом Світового банку Девідом Малпасом та командами цих

організацій Очікується фінансування. США щомісяця протягом наступних трьох місяців.

Крім того, на конференції було проведено ряд двосторонніх зустрічей з міністрами фінансів Німеччини, Італії, Великобританії, Франції, США, Канади та інших країн. Міністр економіки і фінансів Італії Даніеле Франко підтвердив намір італійського уряду надати Україні кредит у розмірі 200 млн євро. Кажуть, що розпочалася підготовка до угоди про наступну позику Німеччиною в розмірі 150 мільйонів євро для підтримки макрофінансової стабільності в Україні[27].

Висновки

Отримані результати свідчать про те, що середньострокова бюджетна політика має бути інструментом реалізації внутрішнього потенціалу зростання в умовах підвищеного ризику, погіршення світової економічної ситуації та послаблення зовнішніх факторів, що стимулюють економічне зростання України. Середньостроковими пріоритетами у бюджетній сфері мають бути: продовження реформування системи державних фінансів, підвищення ефективності фіскальної політики та перегляд окремих її пріоритетів, запровадження стимулюючих заходів, спрямованих на активізацію економічної активності.

Реалізація цих напрямків створить передумови для сталого зростання української економіки, підвищить рівень соціального захисту громадян, покращить якість надання державних послуг. Як наслідок, аналіз ключових макроекономічних показників показує, що пандемія призвела до зниження ділової активності, економічного зростання та міжнародної торгівлі. В результаті до державного бюджету відбулося відносне скорочення доходів і збільшення видатків, що призвело до збільшення боргового навантаження, що гальмувало розвиток країни. Слід звернути увагу на зниження частки податкових надходжень у доходах державного бюджету та трансформацію структури видатків на підтримку форми підприємницької діяльності.

Тому в центрі уваги бюджетної політики в найближчі роки має бути: фінансова підтримка малого та середнього бізнесу, підвищення довіри з боку іноземних держав за рахунок підвищення інвестиційної привабливості, подолання інфляції, пошук додаткових джерел надходжень до бюджету, у тому числі за рахунок розвитку цифрових технологій, розширення виробничих площ. і створювати нові робочі місця.

Список використаних джерел

1. Артус М. М. Бюджетна система України : навч. посіб. / М. М. Артус, Н. М. Хижа. — К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. — С. 32.
2. Бюджетна декларація України 2020-2022рр. URL: <http://budget-nizhyn.org/static/file/budzetna-deklaracia-na-2020-2022-roki.pdf>
3. Бюджетна декларація України 2022-2024рр. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf>
4. Бюджетна система: монографія / За ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2012.— 871 с.
5. Бюджетний кодекс України URL: .
6. Бюджетний менеджмент : підруч. / за заг. ред. В. Федосова. — С. 832.
7. Валовий внутрішній продукт України URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
8. Василик О. Д. Державні фінанси : підруч. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. — К. : Центр учбов. літератури, 2004. — С. 56.
9. Венгер В. В. Фінанси : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Венгер В. В. — К. : Центр учбов. літератури, 2009. — С. 381.
10. Витрати бюджету України за 2017-2021 URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/expense/2017-2021/>
11. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
12. Гриценко Л.Л. Монографія. «Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів», URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream->

download/123456789/83909/3/Hrytsenko_finansova_systema.pdf

13. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>
14. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Державний веб-портал бюджету для громадян URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2021&budgetType=NATIONAL>
16. Економічний енциклопедичний словник / за ред. С. В. Мочерного. — Т. 1. — С. 67–68.
17. Загорський В. С. Бюджетна система та оподаткування в Україні: проблеми розвитку : [монографія] / Загорський В. С. — Х. : ІНЖЕК, 2008. — С. 54.
18. Закон України , Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2022 рік" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-20#Text>
19. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
20. Закон України про державний бюджет на 2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>
21. Індекс споживчих цін та індекс цін виробників URL : <http://index.minfin.com.ua/index/prod/>.
22. Мельникова Н. А. Бюджетная и налоговая система Республики Беларусь : учеб. пособ. / Мельникова Н. А. — Минск : БГУ, 2005. — С. 6.
23. Мінфін , ВВП 2022 року URL : <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>
24. Мінфін Видатки державного бюджету 2017-2021 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2017-2021/>
25. Мінфін Державний борг України 2017-2021рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2017-2021/>
26. Мінфін Державний Бюджет України 2017-2021 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/>
27. Національний інститут стратегічних досліджень «Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні» URL:

<https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-05/byudzhetna-politika.pdf>

28. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: теорія та практика : [монографія] / Огонь Ц. Г. — К., 2003. — С. 26.

29. Оксфордский толковый словарь. — С. 151.

30. Правові засади складання та розгляду бюджетної декларації URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/23.pdf>

31. Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона-вірусом SARS-CoV-2: Закон України від 04.12.2020 р. № 1071-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-20#Text>.

32. Рябушка Л. Б., Кубах Т. Г., Павленко І. М Сучасні підходи до управління фіскальними ризиками : методологія та практика» URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-5_0-pages-339_348.pdf

33. Рябушка, Л.Б. Особливості реалізації бюджетної політики в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку / Л.Б. Рябушка, А.С. Галузинська / Інноваційна економіка . – 2012. - № 2. – С. 50-58.

34. Старостенко Г. Г. Бюджетна система : навч. посіб. / Г. Г. Старостенко, Ю. В. Булгаков. — К. : Центр учбов. літератури, 2006. — С. 94–95.

35. Федосов В.М. Бюджетна система : [підручник] / За наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. – 817 с.

36. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни // Казна Україна. — 2014. — № 6. — С. 25—28.

